

Ökad integration och koncentration

Den svenska bokmarknaden i förändring

Staffan Sundin

Den svenska mediemarknaden befinner sig i en omfattande omvandlingsprocess. Ny teknik har medfört avsevärt minskade kostnader för produktion och distribution på en rad områden. På så sätt har många nya, alltmer nischade, tv-kanaler och tidskrifter kunnat startas. Gränserna mellan olika branscher tenderar att suddas ut i takt med att medieföretagen har börjat använda internet som en plattform för produktion av en blandning av text, ljud och bild. Både konsumtionen av och annonseringen på internet har ökat mycket kraftigt. De stora koncernerna strukturerar om sin verksamhet, säljer vissa delar och köper eller startar företag på andra områden. Riskkapitalbolag med kortsiktiga vinstmål har visat allt större intresse för mediebranschen. I denna nya situation med förändrade produktionsvillkor och konsumtionsmönster ställs de etablerade medieföretagen inför stora utmaningar för att behålla sina konsumenter och annonsörer.

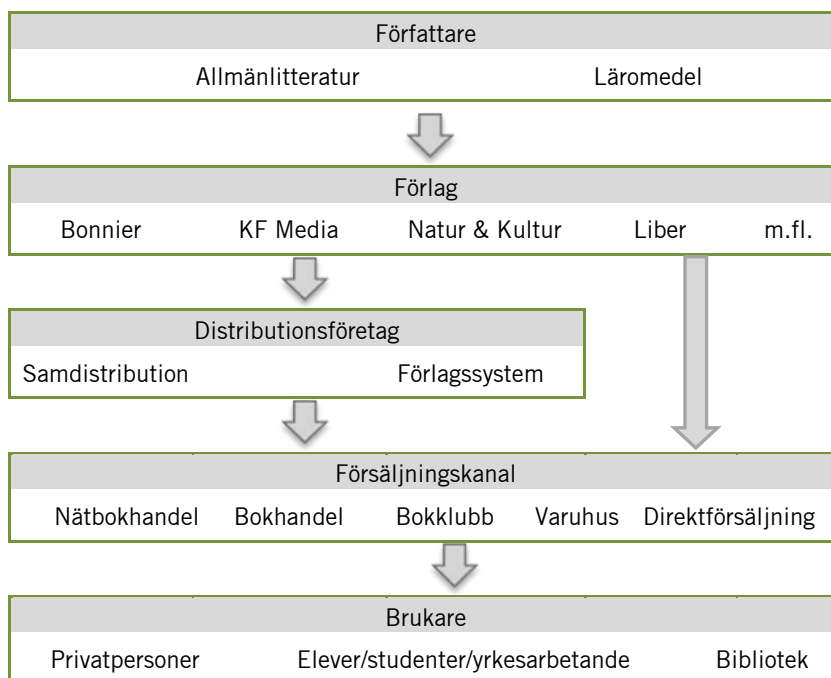
Bokmarknadens aktörer

Även bokmarknaden har påverkats av de allmänna utvecklingstrenderna på mediemarknaden. Ny teknik har gjort det billigare att producera böcker, vilket har gjort det lättare för nya aktörer att etablera sig. Via internet har nya försäljningskanaler skapats, såsom nätbokhandlar och försäljning direkt från förlagen. Nätbokhandeln har på ett decennium etablerat sig som en allvarlig konkurrent till den traditionella bokhandeln. Nya logistiklösningar har introducerats som förbättrat lagerhållningen och distributionen. Även om den fysiska boken fortfarande är det i särklass vanligaste har nya publiceringsformer som ljudböcker successivt etablerat sig på marknaden. De senaste åren har olika typer av e-böcker introducerats för läsning via läs- och surfplattor, smartphones etc. I diskussionerna kring framtidens bokmarknad har förlagens och bokhandelns roll börjat ifrågasättas. Vissa debattörer pekar på en

framtid där författarna säljer sina verk direkt till läsarna utan att gå vägen förbi förlag, tryckeri, distribution och bokhandel.

En rad olika aktörer medverkar i bokens väg från manuskript till läsare (figur 1).

Figur 1 Aktörer på bokmarknaden

Källa: Bearbetning av figur i *Utredning om litteratur- och språkpolitiska virkemidler, utarbeidet for Kulturdepartementet* (Oslo: Oslo Economics, 2011).

Gruppen författare utgör en heterogen skara; alltifrån bestsellerförfattare med miljoninkomster till entusiaster som ger ut sina verk på eget förlag i mycket små upplagor. På fackboks- och läromedelsområdet finns många författare som skriver böcker inom sina respektive specialgebit vid sidan av sitt ordinarie arbete. Svenska Författarförbundet, som även organiserar översättare, har 2 750 medlemmar.

Förlagen har som huvuduppgifter att bedöma insända manuskript, beställa verk av författare, redigera och formge böckerna, beställa den tekniska produktionen samt marknadsföra de färdiga verken.

Förlagsbranschen är kanske mer fragmenterad än någon annan mediebransch. En stor mängd mycket små förlag står sida vid sida med förlagskoncerner med miljardomsättning. Branschtidningen Svensk Bokhandel uppskattar det totala antalet förlag till ett tusental, varav närmare 400 drivs i aktiebolagsform. De övriga utgörs av handelsbolag och enskilda firmor, ofta med en mycket låg omsättning.

Den totala omsättningen i förlagsledet är svår att beräkna, beroende på att flera av de ledande aktörerna är vertikalt integrerade och inte särredovisar sina intäkter i skilda produktionsled. Svensk Bokhandels beräkning att förlagens totala försäljning 2010 uppgick till 7,3 miljarder kronor, varav 4,7 miljarder kronor för de allmänlitterära förlagen, ger dock en indikation på marknadens storlek. Tidningen beräknar vidare att de 13 största förlagen svarade för två tredjedelar av den totala omsättningen.¹

Läromedelsförlagen och de allmänlitterära förlagen utgör de två huvudgrupperna i förlagsbranschen. De arbetar under vitt skilda förutsättningar eftersom de verkar på olika typer av marknader. Läromedelsförlagen saluför i regel ett läromedelspaket i stora upplagor, i konkurrens med ett fåtal andra paket, till en begränsad kundkrets som är beroende av beslut i riksdag, kommunala församlingar och friskolekoncerner. De allmänlitterära förlagen är verksamma på en konsumentmarknad där de bjuder ut sina verk i konkurrens med mängder av andra titlar.

Distributionsföretag fungerar som en mellanhand mellan förlagen och återförsäljarna. Distributörerna erbjuder logistiska lösningar för lagerhållning och snabb leverans av böckerna. Den specialiserade bokhandeln har av tradition varit den ledande återförsäljaren av böcker. Under de senaste decennierna har nya försäljningskanaler utvecklats som bokklubbar, varuhus, nätbokhandlar samt direktförsäljning från förlagen. Bland slutkunderna kan tre grupper urskiljas. Största gruppen utgörs av de privata konsumenterna som framför allt köper allmänlitteratur. Elever, studenter och yrkesverksamma, som köper böcker för att utbilda eller förkovra sig, utgör läromedelsförlagens främsta målgrupper. Slutligen så utgör även biblioteken en viktig köpare av litteratur i olika former.

¹ Svensk Bokhandel, <http://www.svb.se/>, 6 november 2009 och 18 november 2011.

Förlagskoncerner på frammarsch

Bokbranschen i sin helhet karaktäriseras av en mycket stark kontinuitet. Flera av de ledande aktörerna har sina rötter i förlag som grundades på 1800-talet. Vid förra sekelskiftet dominerades den svenska bokmarknaden av två förlag, Bonniers och Norstedts, som var inriktade på var sin del av marknaden, allmänlitteratur respektive skolböcker. Vid sidan av de två stora fanns ett antal medelstora förlag, i regel specialiserade på någon nisch.

Branschen behöll i stort denna struktur in på 1980-talet. Sedan dess har det funnits en tydlig tendens mot en polarisering på bokmarknaden, med å ena sidan en liten grupp stora förlagskoncerner som blivit allt större och å andra sidan en växande grupp små förlag. De medelstora förlagen har i stor utsträckning införlivats med någon av de stora förlagsgrupperna, några exempel är Tiden, LT, Prisma och Legenda.

De överlägset största aktörerna på den svenska bokmarknaden är Bonniers och KF med intäkter på över respektive nära två miljarder kronor (tabell 1). De två stora följs av nio företag med skilda inriktningar som omsätter mellan 200 och 500 miljoner kronor.

Flera av dessa stora aktörer är vertikalt integrerade, det vill säga verksamma i flera olika produktionsled. Det finns även flera exempel på horisontell integration, där en koncern är aktiv på flera områden inom samma produktionsled (tabell 2). Bonniers och KF har exempelvis intressen dels i alla produktionsled, dels i flera olika typer av kanaler i återförsäljarledet.

Tabell 1 Företag/förlag på bokmarknaden: intäkter och resultat 2010 (miljoner kronor)

Ägare	Företag/förlag	Intäkter	Resultat*	Verksamhet
Familjen Bonnier	Bonnier AB ¹	2 669,0	291,0	Allmänlitteratur, barnböcker, läromedel, bokklubbar, ljudböcker, nätbokhandel, bokdistribution
KF	KF Media ¹	1 965,0	-175,0	Bokhandelskedja, nätbokhandel, allmänlitteratur, barnböcker, bokklubbar
Bridgepoint Capital	Liber	472,7	52,1	Läromedel, facklitteratur
Ratos (66), Litorina (34)	BTJ Sverige	426,1	10,3	Bibliotekstjänster
Killbergs bokhandel (30), Natur och Kultur (29)	Bokia	344,0	-39,8	Bokhandelskedja
Wolters Kluwer	Norstedts Juridik	314,4	44,4	Facklitteratur
Stiftelsen Bokförlaget Natur & Kultur	Natur & Kultur	295,4	0,5	Läromedel, allmänlitteratur
J.A Lindblads Förlag (60), Natur & Kultur (40)	Förlagssystem JAL	284,5	2,8	Bokdistribution
Familjen Bratt	Bratt International ¹	243,1	21,6	Läromedel, facklitteratur
Svenska kyrkan (51), Svenska Missionskyrkan (34)	Berling Media ¹	231,3	31,2	Läromedel, religiös litteratur
Hakon Invest (89)	Forma Books ²	224,0	0,4	Underhållningslitterat., barnböcker, facklitteratur

Källa: Årsredovisningar.

Anm.: Detaljhandelsföretag är medtagna endast i de fall de tillhör företag med förlagsverksamhet. Uppgifterna avser det verksamhetsår som till minst sju månader infallit under 2010. För en mer utförlig och detaljerad version av tabellen se tabell 1 i appendix.

* Resultat efter finansiella poster.

1 De ekonomiska uppgifterna avser koncernens/sfärens sammanlagda verksamhet på bokmarknaden i Sverige exklusive koncernelimineringar.

2 De ekonomiska uppgifterna avser affärsområdet "Books" inom Forma Publishing Group. Resultatet avser rörelseresultat.

Tabell 2 De större aktörernas verksamhetsområden på den svenska bokmarknaden

Företag/aktör	Utgivning		Distribution		Försäljningskanal			
	Allmänlitt.	Läromedel	Förlagssys.	Samdistrib.	Bokhandel	Näthandel	Bokklubb	Varuhus
Bonnier	X			X		X	X	X
KF Media	X		(X)		X	X	X	X
Liber		X						
Bokia					X			
Wolters Kluwer – Norstedts Juridik		X						
Natur & Kultur	X	X	[X]		[X]		x	
Wahlström			X					
Studentlitteratur		X						
Berling Media	X	X					x	
Forma Books	X						x	

X = Ledande aktör X = Stor aktör x = Liten aktör

[X] = Stor minoritetspost i ledande aktör (X) = Styrelsepost i ledande aktör

Mediekoncerner expanderar och retirerar på bokmarknaden

På de utländska bokmarknaderna finns i regel en liknande struktur som på den svenska, med ett antal stora företag som är vertikalt eller horisontellt integrerade. Bland ägarna till världens största förlag återfinns både renodlade förlagskoncerner och mediekoncerner med verksamhet inom flera branscher. Till den senare kategorin hör det av Rupert Murdoch kontrollerade News Corporation som i likhet med flera andra stora aktörer breddade sin verksamhet under 1990-talet och bland annat gick in på bokmarknaden.

På de nordiska mediemarknaderna skedde under 1990-talet en liknande utveckling som på de stora utländska marknaderna. De största nordiska mediekoncernerna expanderade under detta decennium kraftigt genom att dels etablera sig i nya mediebranscher, dels

gå in i grannländerna.² Även bokmarknaderna påverkades av denna utveckling, dock inte i lika hög grad som etermedierna. Ett par av koncernerna, Bonniers och Schibsted, startades båda som bokförlag 1837 respektive 1839, och var därför sedan länge etablerade på sina respektive nationella bokmarknader. Bonniers expanderade nu in i grannländerna genom att köpa flera stora förlag, norska Cappelen (1987), danska Lindhardt og Ringhof (1990) och finländska Tammi (1996). Schibsted gick in på den svenska marknaden med ett par mindre förlag inriktade på underhållningslitteratur och managementböcker.

Danska tidskriftsförlaget Egmont fanns sedan 1940-talet representerat på den svenska bokmarknaden, med utgivning av underhållningslitteratur och barnböcker. Finska Sanoma förvärvade 1999 det största bokförlaget i Finland, WSOY, och kom därigenom in på den svenska bokmarknaden genom årsboks-förlaget Bertmarks. Som ett led i Stenbecksfärens ambitioner att bli en heltäckande aktör på mediemarknaden förvärvades 1991 Brombergs förlag.

Sedan mitten av 00-talet har de flesta av de stora nordiska mediekoncernerna ändrat sin strategi; från att tidigare ha försökt täcka så många områden som möjligt har man istället börjat sälja perifera verksamheter för att koncentrera sig på några kärnområden. Stenbecksfärens MTG sålde 2006 tillbaka Brombergs till grundaren och förlagschefen Dorotea Bromberg. Schibsted begränsade sin bokutgivning i Sverige till ett litet förlag för underhållningslitteratur, Boknöje.

Bonniers och Egmont genomförde 2007 en större transaktion, där koncernerna fusionerade sina två norska förlag till det till lika delar ägda Cappelen Damm, samtidigt som Egmont övertog Bonniers danska förlag Lindhardt og Ringhof. I Sverige gick Egmont motsatt väg och avyttrade 2007 sitt förlag för underhållningslitteratur, Damm, till Forma Publishing för att koncentrera sig på utgivning av barn- och ungdomsböcker.

Ytterligare en stor nordisk affär gjordes 2011 då Bonniers förvärvade WSOY:s allmänlitterära utgivning från Sanoma samtidigt som den finska koncernen köpte läromedelsförlagen Bonnier Utbildning och Tammi Learning. Bonniers som tidigare ägde det tredje största förlaget får genom affären en utomordentligt stark ställning på den finländska bokmarknaden samtidigt som koncernen något minskar sin omsättning i Sverige. Sanoma, som är en

² Avsnittet utgår från Staffan Sundin, "Koncentration och utländskt ägande på de nordiska mediemarknaderna", i Ulla Carlsson, red., *Nordicom Information*, 3/2011.

betydande läromedelsutgivare i flera europeiska länder, stärker å sin sida sin redan starka ställning på den finländska läromedelsmarknaden samtidigt som koncernen kommer in på den svenska.

Sammanfattningsvis har Bonniers och Sanoma flyttat fram sina positioner på två av sina kärnområden, allmänlitteratur respektive läromedel, även om Bonniers tvingats till reträtt i Danmark. Stenbecksfären och Schibsted har helt eller delvis lämnat den svenska bokmarknaden. Egmonts strategi är mindre klar: expansion på hemmamarknaden, fortsatt satsning i Norge och delvis avveckling i Sverige.

Bonniers och KF – dominanter på den svenska bokmarknaden

Albert Bonniers Förlag har i mer än hundra år varit landets ledande utgivare av kvalificerad skönlitteratur. Även om konkurrensen hårdnat sedan första halvan av 1900-talet, då Bonniers dominans var mycket markant, har förlaget lyckats behålla sin starka position. Förlaget har även en omfattande och bred utgivning av fackböcker.

Bonniers har sedan 1938 haft ägarintressen i det allmänlitterära förlaget Wahlström & Widstrand, som har profilerat sig som ett medelstort förlag med inriktning på kvalificerad skönlitteratur och en bred fackboksutgivning. Bonniers tredje stora allmänlitterära förlag, Forum, startades 1944 och har sedan dess inriktat sig på utgivning av utländsk skönlitteratur och fackböcker. Koncernens utgivning av barn- och ungdomslitteratur är sedan 1993 samlad i Bonnier Carlsen.

Under 2000-talet har Bonnier AB inte i någon större utsträckning ändrat sin förlagsstruktur, förutom försäljningen av Bonnier Utbildning till Sanoma. Basen har under det senaste decenniet varit de tre stora allmänlitterära förlagen, Albert Bonniers förlag, Wahlström & Widstrand och Forum samt barn- och ungdomsförlaget Bonnier Carlsen. Utgivningen av illustrerade fackböcker är sedan 2008 samlad i det nybildade förlaget Bonnier Fakta. Ljudboksutgivningen bedrivs sedan millennieskiftet i Bonnier Audio. Semic, med ursprung i Bonnierkoncernens jul- och serietidningsutgivning, har en bred utgivning av fackböcker till låga priser. Rebus vänder sig till förskolebarn med pek- och pysselböcker. Max Ström, som Bonnierförlagen förvärvade 2001, är specialiserat på utgivning av fotografiska böcker. Serieförlaget Kartago köptes 2009. Två nya nischade förlag startades 2011, Mix

inriktad på läsare mellan 17 och 27 år, samt förlaget 2244 med utgivning av litteratur från länderna kring Svarta Havet. Koncernen är med åtta bokklubbar, bland annat Bonniers Bokklubb och Månadens Bok, helt dominerande på denna marknad.

Bonniers förändrade 2008 radikalt sin organisation på förlagsområdet. Tidigare fungerade de enskilda förlagen som självständiga enheter med egen ledning, redaktion samt marknadsavdelning och koncernens förlag konkurrerade med varandra. Moderbolaget Bonnierförlagen hade en del samordnade koncernfunktioner för till exempel ekonomi, bokklubbar och personal. Denna decentraliserade struktur ersattes 2008 av en helt ny centraliserad organisationsform. De fyra allmänlitterära förlagen Albert Bonniers Förlag, Wahlström & Widstrand, Forum och Bonnier Carlsen fick en gemensam vd. Fackboksförlagen Bonnier Fakta och Semic fördes samman i en grupp med en gemensam vd. Marknads- och informationsavdelningarna blev gemensamma för samtliga förlag förutom Max Ström och Semic.

KF har under en lång tid successivt byggt upp en omfattande verksamhet på bokmarknaden. Bokförlagsrörelsen är samlad i underkoncernen Norstedts Förlagsgrupp. Utgivningen bedrevs tidigare under flera olika förlagsnamn med skilda profiler, men är sedan 2009 koncentrerad till två enheter: Norstedts med bred allmänlitterär utgivning och Rabén & Sjögren som är ledande utgivare av barn- och ungdomslitteratur. Förlagsgruppen driver fyra helägda bokklubbar och är delägare i tre större klubbar, Barnens Bokklubb, Clio och Månadens Bok.

KF förvärvade 1987 Akademibokhandelsgruppen som nu har en andel på cirka 40 procent av bokhandelsmarknaden och cirka 15 procent av den totala bokmarknaden. Företaget är med sina 66 boklådor representerat i de flesta större städer.³ Akademibokhandeln har under flera år redovisat stora förluster. KF förvärvade 1998 internetbokhandeln Bokus, som hade startats året innan. Bokus drivs under eget varumärke men är sedan 2009 företagsmässigt integrerad i Akademibokhandelsgruppen.

KF förde 2010 samman hela sin verksamhet på bokmarknaden, Norstedts Förlagsgrupp, Akademibokhandelsgruppen, Bokus samt Coops bokförsäljning i en organisation med gemensam ledning och med den uttalade målsättningen att nå samordningsvinster.⁴

³ Årsredovisning för Kooperativa Förbundet (KF) 2010.

⁴ *Svenska Dagbladet*, 17 mars 2010.

Allmänlitterära förlag starka inom sina nischer

På den allmänlitterära marknaden verkar många olika typer av förlag, alltifrån stora förlagskoncerner till mycket små förlag. Många av de mindre förlagen svarar för en viktig del av utgivningen av kvalificerad litteratur. Som företag betraktade är de dock mycket små. I kulturdebatten uppmärksammade förlag som Nya Doxa, Daidalos och Ellerströms har exempelvis alla en omsättning som understiger 6 miljoner kronor (appendix, tabell 1). En billigare produktionsteknik i kombination med det statliga litteraturstödet har gjort det möjligt att starta små förlag, vilka ofta drivs närmast på ideell grund.

Bokförlaget Natur & Kultur intar genom sin ägarform en särställning på den svenska bokmarknaden. Förlaget startades 1922 av Johan Hansson. Grundarens intresse för folkupplysning återspeglades i en omfattande utgivning av fackböcker, men också av skönlitteratur och barnböcker. Hansson överlät 1947 förlaget till en stiftelse som enligt stadgarna bland annat ska ”motverka totalitära idéer och statskick samt främja ekonomisk och politisk frihet”.⁵

Förlaget har en bred verksamhet och hör till landets främsta utgivare inom läromedel, facklitteratur, barn- och ungdomslitteratur samt skönlitteratur. Uppskattningsvis två tredjedelar av omsättningen på 295 miljoner kronor faller på läromedel, där förlaget ger ut produkter för alla stadier. Fackboksutgivningen präglas fortfarande av grundarens idéer med bland annat inriktning på böcker inom psykologi, humaniora, samhällsvetenskap och medicin. Natur & Kultur äger även ljudboksförlaget Storyside.

Under 00-talet har Natur & Kultur engagerat sig på flera områden på bokmarknaden utanför förlagsledet. Stiftelsen Natur & Kultur gick tidigt in som minoritetsägare i nätbokhandeln Adlibris. Förlagsledningen övervägde dock aldrig att ta över hela företaget eftersom man var rädd för branschens reaktion. Sedan Bonniers hade övertagit aktiemajoriteten i Adlibris 2005 valde Natur & Kultur efter ett par år att sälja sin aktiepost.⁶

Natur & Kultur förvärvade 2007 en 40-procentig andel i bokdistributionsföretaget Förlagssystem. Stiftelsen gjorde året därpå en stor affär genom att delta i en nyemission i bokhandelskedjan Bokia, för att därigenom bli en av de största ägarna med en andel på 30 procent. Sammanfattningsvis har Natur & Kultur med ett stort

⁵ Se: <http://www.nok.se/om-nok/Forlaget/>.

⁶ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 22 juni 2006.

läromedels- och allmänlitterärt förlag samt starka intressen i distributions- och detaljhandelsleden etablerat sig som en tredje kraft på bokmarknaden vid sidan av Bonniers och KF Media.

Hakon Invest, huvudägare i ICA AB, är genom sitt helägda dotterbolag Forma Publishing Group en av de större aktörerna på den svenska mediemarknaden. Ica-kuriren tillhör de största veckotidningarna med en upplaga på 160 000 exemplar, medan kundtidningen Buffé når över två miljoner hushåll. Ica Bokförlag, grundat 1945, har en omfattande utgivning av facklitteratur som till exempel kokböcker och praktiska handböcker för hemmet.

Sedan mitten av 00-talet har koncernen expanderat kraftigt på bokmarknaden genom att förvärva två stora förlag som båda är specialiserade på underhållningslitteratur, det familjeägda B. Wahlströms Bokförlag och Damm Förlag som Egmont sålde till Forma. De tre bokförlagen har förts samman i en underkoncern, Forma Books, som 2010 redovisade intäkter på 224 miljoner kronor. En viss renodling av utgivningslinjerna har skett så att Ica Bokförlag koncentrerar sig på fackböcker, Damm på underhållningslitteratur för vuxna och B. Wahlströms på barn- och ungdomslitteratur.⁷ Alla tre förlagen hör till landets största på respektive område.

Av Forma Publishing Groups totala omsättning på 875 miljoner kronor år 2010, svarade bokutgivningen för cirka en fjärdedel. Hösten 2011 meddelade Hakon Invest att Forma Publishing Group var till salu. Om företaget inte skulle kunna säljas i sin helhet avsåg ägarna att sälja det i delar.⁸

Familjen Tönnesson bedriver en omfattande verksamhet på olika områden via sina två koncerner, Cydonia och IMP. I sfären ingår även flera företag som är verksamma på den svenska bokmarknaden och som sammantaget omsatte cirka 200 miljoner kronor år 2010. Störst är Nationalencyklopedin som nämnda år ökade sin omsättning med 51 procent, främst genom försäljning via Bonnierkoncernens Dagens Nyheter och Expressen.⁹ Stabenfeldt är ett norskt företag som driver barnbokklubbar i nio länder. Det svenska dotterbolaget är även verksamt i Finland. Tönnessonsfärens tredje förlag, Bra Böcker, var en gång en av de större aktörerna på den svenska bokmarknaden, men har under lång tid varit på tillbakagång. Sedan 2001 har förlaget förlorat 75 procent av sina intäkter och genomgående redovisat stora förluster. I januari 2012

⁷ Se: <http://www.formabooks.se/>.

⁸ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 9 november 2011.

⁹ Årsredovisning för NE Nationalencyklopedin AB 2010.

aviserade ägarna att Bra Böcker skulle bli dotterbolag till Nationalencyklopedin och på sikt styra över sin utgivning mot fackböcker.¹⁰

Utgivningen av religiös litteratur har alltid bildat en egen sfär med specialinriktade förlag, egna försäljningskanaler och en väl avgränsad målgrupp. Den totala omsättningen beräknas i förlagsledet uppgå till cirka 150 miljoner kronor.¹¹ Den största aktören är Berling Media med Svenska Kyrkan och Svenska Missionskyrkan som huvudägare. Koncernens totala omsättning, som inkluderar läromedelsförlaget Gleerups, facklitterära förlaget Gothia samt Kyrkans Tidning, uppgick år 2010 till 338 miljoner kronor. Verbum, med en renodlad utgivning av kristen litteratur, omsatte 52 miljoner kronor.

Ökad koncentration på läromedelsmarknaden

Läromedel har alltid utgjort en viktig del av bokmarknaden. Omsättningen för läromedelsförlagen uppgick år 2010 till cirka 1,7 miljarder kronor. Förändringarna i stort på bokmarknaden – nya produktions- och distributionsformer – påverkar även läromedelsmarknaden. Så gott som alla läromedelsproducenter har länge arbetat med att utveckla olika former av digitala läromedel. Det kan till exempel röra sig om e-böcker, eller komplement till tryckta produkter. I dag svarar digitala produkter för endast en liten del av omsättningen på läromedelsmarknaden, men den beräknas växa snabbt de närmaste åren.¹²

Flera av de största läromedelsförlagen, Liber, Norstedts Juridik och Sanoma Utbildning, ingår i stora koncerner med en omsättning på flera miljarder kronor och verksamhet på en lång rad marknader. Utvecklingskostnader för exempelvis nya digitala produkter kan därför slå ut på många dotterbolag, något som bör ge dessa förlag en konkurrensfördel gentemot de förlag som enbart är verksamma på en marknad.

Liber har länge varit den största aktören på läromedelsmarknaden. Förlaget grundades 1973 och växte sedan genom en rad förvärv och fusioner, bland annat förvärvades Norstedts och Almqvist & Wicksell 1990. Koncernen förvärvades 1993 av holländska Wolters Kluwer, en av världens största förlags-

¹⁰ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 12 januari 2012.

¹¹ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 23 oktober 2009.

¹² *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 7 april 2011.

koncerner. Liber renodlade 1997 sin inriktning på den institutionella marknaden genom att sälja det allmänlitterära förlaget Norstedts till KF. Wolters Kluwer sålde 2007 Liber till det hollandsbaserade Infinitas Learning, ägt av det brittiska riskkapitalbolaget Bridgepoint. Infinitas Learning bedriver verksamhet i sju länder och hör med en omsättning på 2,8 miljarder kronor till de större läromedelsutgivarna i Europa. Vid försäljningen 2007 behöll Wolters Kluwer de delar av Libers utgivning som inte utgjordes av läromedel. Denna verksamhet överfördes till dotterbolaget Norstedts Juridik.

Liber har en bred utgivning av läromedel på alla nivåer, från förskola till universitet. Under de senaste åren har förlaget expanderat inom litteratur för högskolan. Ett mindre förlag, Uppsala Publishing House, förvärvades 2009. Liber omsatte år 2010 473 miljoner kronor vilket motsvarar en andel på cirka 40 procent av den totala läromedelsmarknaden (tabell 3).¹³

Norstedts Juridik betecknar sig som ett ”ledande informationsförlag och programvaruföretag inom juridik, skatt, ekonomi och offentlig förvaltning” som erbjuder ”litteratur, internetjänster, utbildningar och avancerade programvaror”.¹⁴ Företaget har således en bredare inriktning än enbart bokutgivning. Den totala omsättningen uppgick till 314 miljoner kronor.

Studentlitteratur, grundat 1963, är en av de största aktörerna på läromedelsmarknaden med en omsättning på 235 miljoner kronor. Moderbolaget Bratt International, till lika delar ägt av Gunilla Bratt och Kristina Edler, omsatte nära 300 miljoner kronor. Tyngdpunkten i utgivningen har legat på kurslitteratur för högskolan men under de senaste åren har förlaget satsat alltmer på för- och grundskolan samt gymnasiet. Ledningens uttalade målsättning är att ”förtäta utgivningen”, det vill säga att försöka expandera på de områden där förlaget varit dåligt representerat.¹⁵ En rad företagsköp har gjorts för att vidga verksamheten. De förvärvade förlagen är relativt små men har genomgående en stark ställning inom sina respektive nischer.

¹³ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 7 april 2011.

¹⁴ Se: <http://www.nj.se/cms/pub/startside-om-nj>.

¹⁵ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 8 april 2011.

Tabell 3 Företag/förlag på läromedelsmarknaden: intäkter och resultat 2010 (miljoner kronor)

Ägare	Företag/förlag	Intäkter	Resultat*	Verksamhet
Bridgepoint Capital	Liber	472,7	52,1	Läromedel, facklitteratur
Wolters Kluwer	Norstedts Juridik	314,4	44,4	Facklitteratur
Familjen Bratt	Bratt International ¹	243,1	21,6	Läromedel
	<i>Studentlitteratur</i>	234,7	20,5	Läromedel
	<i>Iustus Förlag</i>	8,4	1,1	Facklitteratur
Stiftelsen Bokförlaget Natur & Kultur	Natur & Kultur	ca 180	...	Läromedel
Svenska kyrkan (51), Svenska Missionskyrkan (34)	Berling Media ¹	179,0	21,8	
	<i>Gleerups Utbildning</i>	152,8	21,5	Läromedel
	<i>Gothia Förlag</i>	26,2	0,3	Läromedel
Familjen Bonnier	Bonnier Utbildning [Sanoma Utbildning] ²	168,0	...	Läromedel
S A Madelin	Beta Pedagog	33,0	10,7	Läromedel
Görel Hydén (51) Lars Malmius (49)	Adastra Produktion ³	23,0	8,4	Läromedel
Thure Eneroth (51), Bo Eklund (49)	Kontentan	13,9	0,9	Kompendier
Lena Serholt (50), Martin Serholt (50)	Serholt Läromedel ⁴	10,8	2,2	Läromedel
Skandinaviska Databöcker	Docendo	9,5	0,2	Läromedel
Interskol AB	Interskol Förlag	5,4	1,1	Läromedel
Anders Karlsson (50), Olle Hed (50)	Jure Förlag	5,1	0,5	Facklitteratur
Lantz International	Hallgren & Fallgren Studieförlag ⁵	3,3	0,1	Läromedel

Källa: Årsredovisningar.

Anm.: Uppgifterna avser det verksamhetsår som till minst sju månader infallit under 2010.

* Resultat efter finansiella poster.

1 De ekonomiska uppgifterna avser koncernens/sfärens sammanlagda verksamhet på läromedelsmarknaden i Sverige exklusive koncernelimineringar.

2 Sanoma förvärvade Bonnier Utbildning hösten 2011 och förlagets namn ändrades till Sanoma Utbildning.

3 Studentlitteratur förvärvade förlaget 2010.

4 Studentlitteratur förvärvade förlaget 2011.

5 De ekonomiska uppgifterna avser 2009 (07) - 2010 (06).

Störst bland de förlag Studentlitteratur förvärvat är Adastra Läromedel som är inriktat på grundskolan. Andra förvärv sedan

2009 är Mareld (beteendevetenskap), Cura (beteendevetenskap), Serholts Läromedel (för- och grundskola), det kristna förlagets Arguments skolsortiment (för- och grundskola), samt aktiemajoriteten i Iustus förlag (juridisk litteratur).¹⁶ Studentlitteraturkoncernen beräknas öka sin omsättning med cirka 50 miljoner kronor genom förvärven.

Nordens näst största mediekoncern, finska Sanoma, har sedan mitten av 90-talet varit representerad på den svenska bokmarknaden genom årsboks-förlaget Bertmarks som år 2010 omsatte 83 miljoner kronor. Koncernen stärkte sin ställning i Sverige genom att år 2011 förvärva Bonnier Utbildning med en omsättning på 168 miljoner kronor, där namnet ändrades till Sanoma Utbildning efter övertagandet. Sanoma Learning driver läromedelsförlag i sju länder och omsatte 2010 nära 2,4 miljarder kronor.¹⁷

Mångfacetterad barn- och ungdomsboksmarknad

Marknaden för barn- och ungdomslitteratur liknar på många sätt den allmänlitterära marknaden för vuxna. Där finns både kvalificerad litteratur och enklare, mer underhållningsinriktade böcker. Vidare saluförs faktaböcker på en mängd olika områden. Det finns ett prisdifferentierat utbud med alltifrån påkostade fullprisböcker till enkla billighetsutgåvor. Flera av de större förlagen driver bokklubbar. Dessutom finns en kategorisering som i stort saknas för vuxenlitteratur, nämligen den strikta åldersindelningen från spädbarn till unga vuxna. De större förlagen strävar i regel efter att täcka både många typer av böcker och åldersgrupper, medan många av de mindre utgivarna har nischat in sig på ett område.

De fyra största utgivarna av barn- och ungdomslitteratur, mätt i antal titlar, särredovisar inte sin omsättning. De fyra förlagen, Rabén & Sjögren, Bonnier Carlsen, B. Wahlströms och Egmont Kärnan, svarade år 2010 för 13, 12, 9 respektive 8 procent av titlarna eller sammanlagt 42 procent.¹⁸ Eftersom de antagligen har högre intäkter per titel än de mindre förlagen, kan det antas att deras andel av den totala barn- och ungdomsboksmarknaden uppgår till närmare 50 procent.

¹⁶ Se: <http://www.studentlitteratur.se/o.o.i.s/8270>.

¹⁷ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 29 april 2011.

¹⁸ Se Åsa Warnqvists artikel i denna antologi.

Bland de mer kvalitetsinriktade förlagen är KF-ägda Rabén & Sjögren och Bonnier Carlsen de största, båda med en mycket bred utgivning. Alfabet, Berghs och Opal är andra utpräglade kvalitetsförlag med en omsättning på mellan 10 och 25 miljoner kronor. Egmont Kärnan och B. Wahlströms har sedan länge dominerat utgivningen av massmarknadslitteratur för barn. På ett par år har dock Tukan Förlag snabbt etablerat sig som en allvarlig konkurrent på denna marknad. Eftersom inget av förlagen särredovisar sina intäkter från barn- och ungdomslitteratur går det inte att ge någon exakt bild av deras storlek.

Det finns flera relativt stora barnbokklubbar. Störst är Barnens Bokklubb, till lika delar ägd av Norstedts Förlagsgrupp och Opal, som har ett brett sortiment men som under de senaste åren minskat sin omsättning. Sandviks Förlag, som drivs av det norska moderbolaget, har specialiserat sig på utgivning av böcker för spädoch förskolebarn som säljs via bokklubbar. Förlaget förvärvade 2010 Egmonts barnbokklubbar, däribland Disneyklubben.¹⁹ Den tredje stora aktören på marknaden är Stabenfeldt, som ingår i Tönnessonsfären och driver flera nischade klubbar. Bonniers barnbokklubb Lilla Svalan är betydligt mindre än sina konkurrenter.

Förlagskoncernerna tar över bokförsäljningen

En stor del av bokdistributionen är samlad i två företag, Förlagssystem och Samdistribution. Störst är Förlagssystem som tidigare ägdes helt av Bertil Wahlström. Han sålde år 2007 40 procent av aktierna till Natur & Kultur, som samtidigt överlät sin distributionsrörelse till Förlagssystem. Liber Distribution, med bland annat Liber och KF Medias förlag som kunder, såldes 2011 till Förlagssystem samtidigt som KF Media erhöll en plats i Förlagssystemets styrelse. Efter transaktionerna beräknas Förlagssystem kontrollera nära två tredjedelar av all logistik av allmänlitteratur. Enda större konkurrenten är Bonnierägda Samdistribution.²⁰

När den svenska bokmarknaden växte fram under 1800-talet var det vanligt att en bokhandlare även drev ett förlag. Under 1900-talet blev denna ordning allt mer ovanlig och i stället skapades det en klar rågång mellan bokförlag och bokhandel. Avskaffandet av den fasta prissättningen på böcker 1970 kom att bli starten för ett

¹⁹ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 8 oktober 2010.

²⁰ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 9 augusti 2011.

nytt närmande mellan bokförlagen och bokhandeln. Först ut var Bonniers som snabbt byggde upp en rad bokklubbar, där man kunde sälja både sina egna förlags och andra förlags böcker direkt till kunderna/medlemmarna. Flera andra förlag startade bokklubbar men Bonniers kunde behålla sin dominerande ställning på bokklubbsmarknaden.

När de fasta bokpriserna upphörde började KF, som ägde ett av de större bokförlagen Rabén & Sjögren, att bygga upp bokavdelningar i sina varuhus. Koncernen fortsatte att expandera i återförsäljarledet genom att förvärva Akademibokhandelsgruppen 1987 samt internetbokhandeln Bokus 1998. Norstedts startade även flera bokklubbar och den tidigare delägda Böckernas klubb övertogs helt 2010. Som nämnts ovan samlades år 2011 KF:s hela verksamhet på bokmarknaden, Norstedts Förlagsgrupp, Akademibokhandelsgruppen, Bokus samt Coops bokförsäljning, i en organisation med gemensam ledning.

KF:s främsta konkurrent Bonniers har under 00-talet flyttat fram sina positioner i återförsäljarledet. Aktiemajoriteten i nätbokhandeln Adlibris övertogs 2005 och Adlibris har sedan dess ökat sin omsättning från 300 till 1 100 miljoner kronor. Därigenom har Bonniers med god marginal kunnat kompensera sina bokklubbars minskade omsättning. Bonnierförlagen ingick 2009 ett avtal med Rusta om att ta över ansvaret för bokförsäljningen på varuhusen och där sälja sina restlager till låga priser. Bonnierförlagens dotterbolag Pocketgrossisten övertog hösten 2011 all bokhantering på Åhléns 76 varuhus. Företaget bestämmer sortiment, distribuerar böcker och föreslår kampanjer. Pocketgrossisten sköter även distributionen till 500 ICA-butiker. I tolv större butiker driver Pocketgrossisten en inbyggd boklåda, "Book Store".²¹

Även några av de övriga större förlagen har gått in i försäljningsledet, men ingen i lika hög grad som de två stora aktörerna. Natur & Kultur är med en andel på 30 procent en av två stora delägare i bokhandelskedjan Bokia. Flera förlag driver bokklubbar. Opal är exempelvis hälftenägare i Barnens bokklubb och Atlantis är hälftenägare i Clio, i båda fallen med Norstedts Förlagsgrupp som partner.

Under 2000-talet har det blivit allt vanligare att förlagen säljer böcker direkt till kunderna via sina hemsidor. För en del små förlag med begränsade marknadsföringsresurser har direktförsäljningen

²¹ *Dagens Nyheter*, 29 mars 2011.

kommit att bli en viktig kanal, medan den för vissa medelstora förlag, som Harlequin och Brombergs, fungerar som komplement till de traditionella försäljningsformerna. Bonniers och KF:s förlag säljer inte direkt till läsarna utan länkar på sina hemsidor till koncernernas nätbokhandlar, Adlibris respektive Bokus.²²

Sammanfattningsvis har de stora förlagskoncernerna successivt flyttat fram sina positioner i återförsäljarledet så att de i dag har ägarintressen i de två största bokhandelskedjorna, äger de två dominerade nätbokhandlarna och alla stora bokklubbar samt driver bokförsäljning i fyra stora varuhus- och daglighandelkedjor. Därtill kan läggas en betydande försäljning direkt till kunderna. Utanför de stora koncernernas intressesfärer finns endast den försäljning som sker genom bokhandeln utanför de två stora kedjorna, några mindre nätbokhandlar samt de övriga förlagens direktförsäljning via hemsidor eller egna bokklubbar. Situationen liknar den som rådde på 1800-talet, med en stark vertikal integration på bokmarknaden, men med den skillnaden att den tidens många små entreprenörer nu ersatts av ett par mycket stora koncerner.

De stora aktörernas expansion i försäljningsledet har väckt en hel del debatt. Åsa Linderborg har till exempel hävdad att Bonniers "får en total makt över våra läsvanor – vi köper det som exponeras i butikerna".²³ Svensk Bokhandels chefredaktör Lasse Winkler skrev apropå Bonniers uppgörelse med Åhléns: "Faktum är att Bonniers i dag är så starka på bokmarknaden att de kan klara sig utan konkurrenter. Deras utgivning täcker alla områden och den håller hög kvalitet. Deras egenägda distributionskanaler dominerar sina respektive områden och de har tillräckliga ekonomiska muskler för att alltid kunna erbjuda alla återförsäljare bästa villkor. De kan på egen hand krossa allt motstånd."²⁴

Koncernerna brukar försvara sig mot anklagelsen att de skulle gynna sin egen utgivning i de försäljningskanaler som de kontrollerar med att deras bokhandlar och bokklubbar verkar på kommersiell grund och därför har allt intresse av att erbjuda ett brett utbud oavsett förlag. Argumentet stämmer så till vida att till exempel nätbokhandlarna ser ett mycket brett sortiment som en stark konkurrensfördel. Akademibokhandeln eller Åhléns kommer säkerligen inte heller att avstå från att sälja bestsellers från andra förlag än Norstedts respektive Bonniers. Ett direkt gynnade tycks

²² *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 20 maj 2010.

²³ *Aftonbladet*, 30 mars 2011.

²⁴ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 29 mars 2011.

endast ha förekommit på Rusta, som numera uppges sälja nästan enbart verk från Bonnierförlagen.²⁵ Men det rör sig å andra sidan endast om restupplagor inom några områden till kunder som troligen inte sökt sig till varuhusen primärt för att köpa böcker.

En relevant fråga i sammanhanget är dock om de stora koncernernas förlag gynnas i marknadsföringen, i form av kampanjer och skyltning i bokhandlarna, plats på nätbokhandlarnas nätsidor och specialerbjudanden i varuhusens och daglighandelns kundtidningar. Några mindre stickprov tyder på att så inte är fallet, men frågan kan inte besvaras förrän en större undersökning har gjorts. Möjligen kan omstruktureringarna inom försäljningsledet ha gynnat de största förlagen, medan de medelstora förlag som haft den fysiska bokhandeln som sin främsta kanal kan ha fått det svårare att marknadsföra sina produkter i takt med att försäljningen via nätet och varuhus ökat. De minsta förlagen, med små marknadsföringsresurser och problem att sälja sina verk till bokhandeln, kan ha gynnats av nätbokhandlarnas strävan att hålla ett mycket brett sortiment.

Agenturer och författarbolag – nya aktörer på bokmarknaden

De skönlitterära förlagen arbetar ofta på mycket lång sikt genom att odla författarskap som kanske inte blir lönsamma förrän efter tio-femton års utgivning. På den allmänlitterära marknaden har det i hela västvärlden under det senaste decenniet funnits en tendens till att bestsellers säljer allt bättre och blir allt viktigare för förlagens lönsamhet.

I Sverige har det funnits en mycket lång tradition av att förlagen inte aktivt skall försöka ta författare av varandra. Författarna har å sin sida i regel visat stor trohet mot sina förlag. Mot den bakgrunden väckte det mycket uppmärksamhet när Piratförlaget bildades 1999 med bland annat två bestsellerförfattare, Jan Guillou och Liza Marklund, bland ägarna. Det nya förlaget deklarerade att det skulle erbjuda bra säljande författare bättre villkor än branschen i övrigt. Piratförlaget etablerade sig snabbt som ett av de större skönlitterära förlagen. Under 00-talet har allt fler författare börjat anlita agenturer och förlagsbyten förekommer allt oftare.

Det har länge funnits litterära agenter som representerat utländska förlag och författare på den svenska marknaden. Bonniers

²⁵ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 29 mars 2011.

startade redan på 1930-talet en avdelning som sålde rättigheter till förlagets författares verk på de utländska marknaderna.²⁶ I mitten av 1990-talet etablerade sig en ny typ av agenter i Sverige, som var fristående från förlagen och företrädde sina författare gentemot både utländska förlag och det inhemska förlaget. Denna typ av litterära agenter var vanligt förekommande på de anglosaxiska bokmarknaderna men hade tidigare inte funnits i Sverige.

Pionjären, Nordin Agency, lyckades snabbt knyta en rad svenska författare till sig och bli mycket lönsam. Andra agenturer har startats men Nordin Agency, nu med Joakim Hansson som ägare, är fortfarande störst med en omsättning på 14 miljoner kronor. Närmaste konkurrenten är Salomonsson Agency med 11 miljoner kronor, medan de övriga agenturernas intäkter understiger 4 miljoner kronor.²⁷ Intäktsuppgifter saknas för de stora förlagens egen agenturverksamhet, men Norstedts Agency, som bland annat företräder Stieg Larsson, beräknas ha haft en betydande omsättning de senaste åren. De fristående agenturerna har troligen spelat en roll för att etablera svenska författare i utlandet och de har kanske även bidragit till att höja honorarnivån för bestsellerförfattarna.

Tabell 4 Författarrättighetsbolag: intäkter och resultat 2010 (miljoner kronor)

Ägare	Företag	Intäkter	Resultat*
Familjen Nyman/Billing (59), Familjen Lindgren (41)	Saltkråkan AB – koncern ¹ <i>Saltkråkan AB – moderbolag</i> ²	159,3 39,7	79,0 23,9
Erland Larsson och Joakim Larsson	Moggliden ³	135,5	126,0
Camilla Läckberg	Camlac	30,2	8,8
Henning Mankell	Palco Media	27,7	14,6
Jonas Gardell	Jonas Gardell Produktion ^{4 5}	24,8	11,1
Leif G W Persson	Leif G W Persson AB	11,8	0,5
Mari Jungstedt	Next Page	9,2	2,7
Jens Lapidus	Pilpul Litteratur	7,3	4,8
Jan Guillou	Achilleus Art & Media ⁴	6,7	-0,4
Elisabeth Marklund/Limerick Publishing	Mediahuset Altersbruk	6,2	-1,3

²⁶ Staffan Sundin, *Konsolidering och expansion 1930-1954: Bonniers – en mediefamilj* (Stockholm: Bonnier, 2002), s. 45.

²⁷ Årsredovisningar 2010.

Johan Theorin	Theorins Texter	6,1	5,4
Alexander Ahndoril (50), Alexandra Ahndoril (50)	Green Eyes Fiction ⁶	6,0	3,7
Sven Nordqvist (50), Eva M Ålander (50)	Nordqvist & Ålander AB	5,0	1,2
...	Steve Sem-Sandberg AB	4,9	0,9
Jan Arnald	Jan Arnald AB	4,6	3,1
Måns Gahrton	Någorlunda Art Stockhom	4,4	0,7
...	Åsa Larsson AB ⁴	4,1	2,4
Martin Widmark	Martin Widmark AB	4,0	1,0
Gunilla Bergström	Bokmakaren	4,0	1,1
...	Kommando Ajvide ⁷	3,1	2,0
Anders Roslund	Anders Roslund AB	3,1	1,0
Mons Kallentoft	Hard Boiled Productions i Stockholm	3,0	0,8
Börge Hellström	Ordkonstruktören i Nacka	2,9	0,8
Peter Englund	Petarden ⁴	2,8	2,8
Helena Willis	Helena Willis AB ⁴	2,7	1,6
Åsa Linderborg	Åsa Linderborg AB ⁴	2,6	2,2
Kajsa Ingemarsson	Kajsa Ingemarsson AB	2,2	1,2
Mats-Eric Nilsson	Tal & Skrift	2,1	0,2

Källa: Årsredovisningar.

* Resultat efter finansiella poster.

1 Verksamheten omfattar Astrid Lindgrens Värld AB samt Astrid Lindgrens författarrättigheter.

2 Verksamheten omfattar Astrid Lindgrens författarrättigheter.

3 Verksamheten omfattar Stieg Larssons författarrättigheter.

4 De ekonomiska uppgifterna avser 2009 (07) – 2010 (06).

5 Bolagets intäkter utgjordes av omsättning värdepapper 19,5 miljoner kronor och nettoomsättning 5,2 miljoner kronor.

6 De ekonomiska uppgifterna avser 2009 (05) – 2010 (06).

7 Verksamheten omfattar John Ajvide Lindqvists författarrättigheter.

Författarrätighetsbolag är en annan ny företagstyp som har vuxit snabbt på den svenska bokmarknaden under 2000-talet. I särklass störst bland författarbolagen är Moggliden, som förvaltar Stieg Larssons rättigheter och ägs av hans far och bror. Under sitt första förlängda verksamhetsår omsatte bolaget 206 miljoner kronor, följande år, 2010, 135 miljoner kronor. Saltkråkan, som förvaltar Astrid Lindgrens verk och ägs av hennes ättlingar, har under många år uppburit royalties på flera tiotals miljoner kronor. Camilla Läckbergs Camlac och Henning Mankells Palco Media är andra bolag som 2010 redovisade intäkter på över 20 miljoner kronor. De

svenska underhållningsförfattarnas stora framgångar i både Sverige och utlandet återspeglas i att ytterligare ett 25-tal författarbolag omsatte över två miljoner kronor (tabell 4).

Inom televisions-, radio- och tidskriftsbranscherna har det blivit allt vanligare att lägga ut den redaktionella produktionen på fristående bolag. Denna typ av utläggning förekommer även på bokmarknaden, men har hittills varit av liten omfattning. De flesta förlag föredrar att sköta hela den redaktionella processen inom huset. Det största fristående bokproduktionsbolaget, Nygren och Nygren, omsatte inte mer än fem miljoner kronor.

Ljudböcker minskar och e-böcker ökar

Den svenska marknaden för ljudböcker växte snabbt fram till 2008. Antalet utgivna titlar fyrdubblades under några få år, från 82 stycken 2002 till 322 fem år senare för att 2010 gå ner till 212.²⁸ Den dominerande aktören på ljudboksmarknaden är Bonnier Audio. Förlaget har sin grund i ett ljudboksförlag som startades av Synskadades Riksförbund. Vid millennieskiftet övertog Bonnierförlagen 70 procent av aktierna i förlaget, som samtidigt bytte namn till Bonnier Audio. Bland utgivarna av ljudböcker dominerar de stora allmänlitterära förlagen. Störst är Bonnier Audio med cirka 70 titlar år 2011. Andra betydande aktörer är Norstedts, Natur & Kulturs Storyside, Piratförlaget och Forma Books som 2009 gav ut mellan 12 och 24 titlar.

E-böckerna utgör en snabbt växande del av bokmarknaden. I USA har tillväxten varit mycket kraftig, 164 procent mellan 2009 och 2010. Försäljningen av e-böcker stod 2010 för 8 procent av den totala bokförsäljningen.²⁹ Även i Storbritannien är ökningen mycket snabb och där svarade e-böckerna för 6 procent av den totala försäljningen.³⁰ Internetbokhandeln Amazon har en mycket stark position i de anglosaxiska länderna med en beräknad marknadsandel på 60-70 procent av handeln med e-böcker i USA och 90 procent i Storbritannien.³¹

I Sverige har försäljningen av e-böcker varit marginell, men den förväntas öka snabbt i takt med att läsplattor blir allt vanligare.

²⁸ *Branschstatistik 2010: Rapport från Svenska Förläggareföreningen* (Stockholm: Svenska Förläggareföreningen, 2011).

²⁹ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 18 mars 2011.

³⁰ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 20 maj 2011.

³¹ *The Economist*, 10 september 2011.

Förlagen sårredovisar inte e-boksförsäljningen men uppgifter från den ledande e-boksdistributören, Elib, kan ge en viss uppfattning om utvecklingen. Företaget uppger att man första halvåret 2010 distribuerade i genomsnitt 1 800 e-böcker i månaden, i februari 2011 hade antalet ökat till 5 000.³² Ett annat mått är att Elib på två år har ökat sin omsättning med 75 procent, från 12,8 till 22,4 miljoner kronor. Även om tillväxten är stark så har e-böckerna en mycket svagare ställning på den svenska bokmarknaden än på de anglosaxiska.

Fyra av de största aktörerna, Bonniers, KF Media, Natur & Kultur och Piratförlaget, äger till lika delar Elib, som producerar och distribuerar digitala böcker i olika former, såsom e-böcker, Mp3-böcker och strömmande ljudböcker för både ägarförlagens och andra förlags räkning.³³ Elibs katalog omfattade i början av 2011 cirka 3 000 titlar men växer snabbt. Biblioteken, som betalar 20 kronor per utlån, har fått ökade kostnader på grund av den snabba låneökningen. Förlagen å sin sida ser med oro på att en obegränsad tillgång till gratis biblioteksböcker kan underminera e-boksmarknaden. Från bibliotekshåll hörs även kritik mot att biblioteken är helt i händerna på Elib och dess ägare som bestämmer vilka böcker som får lånas ut. I februari 2011 var 80 procent av Elibs titlar möjliga att låna via biblioteken.³⁴

Ägarkoncentrationen ökar på bokmarknaden

Utvecklingen på bokmarknaden har i likhet med mediemarknaden i stort gått mot en ökad ägarkoncentration. Så gott som alla de största aktörerna har sedan 2005 varit involverade i olika transaktioner, i regel förvärv men i ett par fall försäljningar. Bonniers har kraftigt stärkt sin ställning i återförsäljarledet genom förvärvet av nätbokhandeln Adlibris 2005, som sedan köpet expanderat mycket kraftigt. Koncernen har även gått in i grossistledet genom förvärvet av Pocketgrossisten. På bokklubbsområdet har Bonniers ökat sin ägarandel i redan tidigare majoritetsägda Månadens Bok samt köpt Pocketklubben. I övrigt inskränker sig förvärven till det relativt lilla serieförlaget Kartago. Genom försäljningen av Bonnier Utbildning kommer Bonnierförlagen sannolikt att minska sin omsättning;

³² *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 5 november 2010 och 4 mars 2011.

³³ Se: http://www.elib.se/ebook_about_elib.asp.

³⁴ *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/>, 4 mars 2011.

sammantaget har dock Bonniers stärkt sin position på bokmarknaden sedan 2005, framför allt genom köpet av Adlibris.

Forma Publishing Group blev genom köpen av B. Wahlströms och Damm Förlag en av de större aktörerna på bokmarknaden. Familjen Wahlström lämnade förlagsbranschen efter nästan 100 år, men finns kvar på bokmarknaden genom sitt majoritetsägarande i distributionsföretaget Förlagssystem. Framtiden får utvisa om Hakons Invests saluförande av Forma Publishing Group kommer att leda till ytterligare ägarkoncentration genom att någon av de större förlagskoncernerna förvärvar Forma Books.

Natur & Kultur har liksom Bonniers gått in i distributions- och återförsäljarleden genom att köpa stora minoritetsposter i Förlagssystem och Bokia. Studentlitteratur har på kort tid köpt ett halv-dussin relativt små förlag, men sammantaget har förvärven inneburit en ökad ägarkoncentration på läromedelsmarknaden. Sanoma har flyttat fram sina positioner genom förvärvet av Bonnier Utbildning. KF Medias förvärv inskränker sig till ett par mindre barnboks-förlag samt övertagandet av den tidigare hälftenägda Böckernas Klubb. Koncernen har också gått in som delägare i Elib och det snabbt växande Pocketförlaget.

Bland de medelstora förlagen har ett par transaktioner gjorts. Alfabeta beräknas fördubbla sin omsättning till cirka 50 miljoner kronor sedan det förlusttyngda Ordfront Förlag förvärvats hösten 2011. Ordfront hade i sin tur övertagit aktiemajoriteten i En bok för alla. Lind & Co köpte år 2007 Fischer & Co.

Ett par affärer har inneburit att ägarkoncentrationen minskat, förutom den ovan nämnda försäljningen av Bonnier Utbildning även uppdelningen av Libers utgivning i två förlag, Liber och Norstedts Juridik, i samband med att Wolters Kluwer avvecklade sin läromedelsverksamhet.

Sammanfattning

Den svenska bokmarknaden har strukturerats om på flera områden. Den vertikala och horisontella integrationen har ökat och de största koncernerna har centraliserat sina organisationer samtidigt som ägarkoncentration har ökat inom branschen. De två stora aktörerna på den svenska bokmarknaden, Bonniers och KF Media, har genomgående varit drivande aktörer i dessa processer.

Den vertikala integrationen har framför allt ökat genom att flera av de stora förlagskoncernerna i allt högre grad engagerat sig i återförsäljarledet så att de i dag har intressen i en stor del av bokförsäljningen. Distributionen har i stor utsträckning koncentrerats till två företag, båda förlagsanknutna.

På det horisontella planet har både Bonniers och KF etablerat nya försäljningskanaler, i första hand nätbokhandlar. De två stora aktörerna har även centraliserat sina respektive organisationer. Bonniers har samordnat ledningen för flertalet av sina allmänlitterära respektive facklitterära förlag. KF Media har gått ett steg längre än konkurrenten genom att lägga all sin verksamhet på bokmarknaden under en gemensam ledning.

Till denna utveckling mot centraliserad ledning och ökad integration kan läggas att de flesta av de större aktörerna har förvärvat mindre företag med en ökad ägarkoncentration på bokmarknaden som följd.

Appendix

- Tabell 1** Företag/förlag på bokmarknaden: intäkter och resultat 2010
- Tabell 2** Statligt litteratur- och distributionsstöd 1986/87–2008
- Tabell 3** I Nationalbibliografin registrerade böcker och broschyrer 1985–2010
- Tabell 4** Utgivna titlar samt totalt antal tryckta och sålda volymer av nya titlar 1986/87–2010
- Tabell 5** Utgivna titlar efter litteraturkategori 1986/87–2010
- Tabell 6** Tryckta volymer efter litteraturkategori 1986/87–2010
- Tabell 7** Tryckta och sålda volymer per utgiven titel samt andel sålda volymer 1986/87–2010
- Tabell 8** Bokförsäljning 1986/87–2010
- Tabell 9** Försäljning av allmänlitteratur 1986/87–2010
- Tabell 10** Försäljning efter litteraturkategori 1986/87–2010
- Tabell 11** Försäljning av pocketböcker 1986/87–2010
- Tabell 12** Försäljning av ljudböcker 2002–2010
- Tabell 13** Nettoförsäljning till återförsäljare efter försäljningskanal 1986/87–2010
- Tabell 14** Nettoförsäljning av direktsåld litteratur efter försäljningskanal 1986/87–2010
- Diagram 1** Försäljning av pocketböcker och ljudböcker 1994–2010

Tabell 1 Företag/förlag på bokmarknaden: intäkter och resultat 2010 (miljoner kronor)

Ägare	Företag/förlag	Intäkter	Resultat*	Verksamhet
Familjen Bonnier	Bonnier AB ¹	2 669,4	291,0	
	<i>Bonnierförlagen gm Albert Bonniers Förlag, Forum, Wahlström & Widstrand, Bonnier Carlsen, Bonnier Fakta, Bonnier Pocket, Månpocket, Minotaur, Fitnessförlaget, Reseförlaget, Rebus, Semic, Manga, Bonnier Baby, 2244, Mix, Bonnier Utbildning², samt åtta bokklubbar</i>	1 319,3	153,0	<i>Allmänlitteratur, barnböcker, läromedel, bokklubbar</i>
<i>Bonnier (85)</i>	<i>AdLibris</i>	1 095,7	118,8	<i>Internetbokhand.</i>
<i>Bonnier (70), SRF Iris (30)</i>	<i>Bonnier Audio</i>	107,5	20,7	<i>Ljudböcker</i>
<i>Bonnier (91)</i>	<i>Max Ström Bokförlag</i>	49,5	3,0	<i>Allmänlitteratur</i>
	<i>Bonnier Business Publishing</i>	24,8	0,6	<i>Facklitteratur</i>
KF	KF Media ¹	1 964,9	-175,4	
	<i>Akademibokhandelsgruppen</i>	1 389,0	-239,3	<i>Bokhandelskedja Internetbokhand. (Bokus)</i>
	<i>Norstedts Förlagsgrupp gm Rabén & Sjögren, Norstedts Förlag</i>	552,9	67,4	<i>Allmänlitteratur, barnböcker</i>
	<i>Böckernas Klubb</i>	23,0	-3,5	<i>Bokklubb</i>
Bridgepoint Capital	Liber	472,7	52,1	Läromedel, facklitteratur
Ratos (66), Litorina (34)	BTJ Sverige	426,1	10,3	Bibliotekstjänst
Killbergs bokhandel (30), Natur & Kultur (29)	Bokia	344,0	-39,8	Bokhandelskedja
Wolters Kluwer	Norstedts Juridik	314,4	44,4	Facklitteratur
Stiftelsen Bokförlaget Natur & Kultur	Natur & Kultur	295,4	0,5	Läromedel, allmänlitteratur
J.A Lindblads Förlag (60), Natur & Kultur (40)	Förlagssystem JAL	284,5	2,8	Bokdistribution

Familjen Bratt	Bratt International ¹	243,1	21,6	Läromedel
	<i>Studentlitteratur</i>	234,7	20,5	Läromedel
	<i>Iustus Förlag</i>	8,4	1,1	Facklitteratur
Svenska kyrkan (51), Svenska Missionskyrkan (34)	Berling Media ¹	231,3	31,2	
	<i>Gleerups Utbildning</i>	152,8	21,5	Läromedel
	<i>Verbum Förlag</i>	52,3	9,4	Religiös litterat.
	<i>Gothia Förlag</i>	26,2	0,3	Läromedel
Hakon Invest (89)	Forma Books gm Damm Förlag, B Wahlströms Förlag, Ica Bokförlag samt två bokklubbar ³	224,0	0,4	Underhållningslitteratur, barnböcker, facklitt.
Familjen Tönnesson	Tönnesson-stären ¹	169,9	...	
	<i>NE Nationalencyklopedien</i>	117,0	4,9	Lexika
	<i>Stabenfeldt⁴</i>	34,8	...	Barnbokklubbar
	<i>Bra Böcker</i>	18,1	-4,6	Allmänlitteratur
Egmont International Holding	Egmont Kärnan ⁵	ca 150	...	Barnböcker, seriealbum
Mathias Engdahl	Pocket Shop	125,2	8,8	Bokhandel
BookStop	Pocketstället	89,6	-10,8	Pocketboks-distribution
Bokgirot Invest (60), Skönäs (40)	Boktjänst	86,0	0,2	Bokförsäljning till institutioner
Sanoma	Bertmarks Förlag	83,4	-1,1	Årsböcker
Piratförlaget (45,5), Norstedts Förlagsgr. (35), Läsförlaget (9)	Pocketförlaget	79,7	4,0	Pocketböcker
	Piratförlaget	78,0	3,2	Allmänlitteratur
Jan Guillou (33), Liza Marklund (33), Anne-Marie Skarp (33)				
Torstar Corporation	Förlaget Harlequin ⁶	65,3	...	Underhållningslitteratur
Norstedts Förlagsgr. (50), Opal (50)	Barnens Bokklubb	64,7	0,1	Barnbokklubbar
Reader's Digest	Reader's Digest ⁷	62,4	-4,6	Allmänlitteratur
Anders Karlsson (50), Olle Hed (50)	Juresfären ¹	61,2	2,0	
	<i>Jure AB</i>	56,1	1,5	Fackboks-försälj.
	<i>Jure Förlag</i>	5,1	0,5	Facklitteratur
The Thomson Corporation Group	Thomson Reuters Professional	59,3	-27,9	Facklitteratur Affärsinfo.
Pagina Holding	Pagina Förlag	56,3	2,3	Facklitteratur
Kraft & Kultur (91)	Select Audio Books	53,6	2,4	Ljudboks-distribution

Sandviks a.s	Sandviks Förlag	45,2	-0,1	Barnbokklubbar
Stefan Krook (34), Ebbe Krook (20), Thom Lundberg (19) ⁸	Företagslitteratur	44,2	16,3	Pocketboks- försäljning
	Ordfrontsfären	33,6	-1,9	
Föreningen Ordfront (55), Kniga (45)	Ordfront Förlag	24,3	-2,6	Allmänlitteratur, bokklubbar
Ordfront (75), En bok för allas vänner (25)	En bok för alla	9,3	0,7	Barnböcker, allmänlitteratur
Bang-Melchior & Co (80), Läsförlaget (20)	Tukan Förlag	35,1	3,6	Barnböcker, facklitteratur
S A Madelin	Beta Pedagog	33,0	10,7	Läromedel
Swedmedia	Libris Media	32,7	0,9	Religiös litt.
Studieförbundet Näringsliv och Samhälle	SNS Service ⁹	29,7	0,0	
	Lindsfären ^{1 10}	46,2	7,7	
Kristoffer Lind (64), Leif Eriksson (22)	Bokförlaget Lind & Co ¹⁰	35,3	6,1	Allmänlitteratur
Bokförlaget Lind & Co	Bokförlaget T Fischer & Co ¹⁰	11,0	1,6	Allmänlitteratur
Dag Hernried (95), Schildts Förlag (5)	Alfabetta Bokförlag	27,8	-2,1	Barnböcker
Görel Hydén (51), Lars Malmius (49)	Adastra Produktion	23,0	8,4	Läromedel
Piratförlaget (25), Natur & Kultur (25), AdLibris (25), Norstedts (25)	Elib	22,4	0,7	E-böcker
Dorotea Bromberg (95)	Brombergs Bokförlag	20,6	0,6	Allmänlitteratur
Nordisk Kriminal- krönike ApS	Svenska Polisidrottsförlaget	19,3	1,4	Facklitteratur
Svenska Litteratur- sällskapet (30) m.fl. ¹¹	Bokförlaget Atlantis	19,2	-0,5	Allmänlitteratur
Familjen Segerhjelm (50), Bengt Christell (34), Catrine Grimlund (16)	Bokförlaget Opal	18,1	2,0	Barnböcker
Dan Israel (70), Hening Mankell (30)	Leopard Förlag	15,9	1,1	Allmänlitteratur

Björn Andersson (50), Erik Osvalds (50)	Svenska Historiska Media Förlag	15,5	-0,8	Facklitteratur
Gunnar Törnkvist	Argument Förlag	14,8	0,4	Religiös litt.
Joakim Hansson	Nordin Agency	14,1	8,1	Litterär agentur
Thure Eneroth (51), Bo Eklund (49)	Kontentan	13,9	0,9	Kompendier
Trygve Carlsson	T Carlsson Bokförlag	13,4	0,6	Allmänlitteratur
Familjen Strömberg	C A Strömberg ¹²	12,7	-1,0	Idrottslitteratur
Svenska Fotbollförb.	Svenska Fotbollförbundet	12,6	7,4	Läromedel
Opal (31), Carl Hafström (24), Norstedts Förlagsgr. (23), Saltkråkan (12)	Berghs Förlag	12,6	1,4	Barnböcker
Atlantis (50), Norstedts Förlagsgr. (50)	Clio den historiska bokklubben	12,2	1,9	Bokklubb
...	Earbooks	11,4	-2,1	Ljudböcker
Hans Lindberg	Årets Bilsport	11,2	0,4	Idrottslitteratur
Niclas Salomonsson	Salomonsson Agency	11,2	3,3	Litterär agentur
Mosaikk AS	Bazar Förlag	11,0	0,8	Allmänlitteratur
Blommenholm Industrier (26)	Schibsted Förlag	10,9	2,6	Allmänlitteratur
Lena Serholt (50), Martin Serholt (50)	Serholt Läromedel	10,8	2,2	Läromedel
Kerstin Aronsson (78), Bertil Falck (18)	Kabusa Böcker	10,7	0,3	Allmänlitteratur
Glenn Ek (50), Roger Grym (50)	Sportförlaget i Europa	10,6	-1,6	Idrottslitteratur
Per Jannersten	Jannersten Förlag	10,3	1,3	Facklitteratur
Bertil Ekerlid	Ekerlids Förlag	9,5	0,7	Allmänlitteratur
Skandinaviska Databöcker	Docendo	9,5	0,2	Läromedel
Ulf Heimdahl	Informationsförlaget	9,4	0,1	Uppdragsprod.
Storytel AG	Storytel	9,2	0,4	Försäljning av digitala medier
Telgram Studios	Telegram Bokförlag	7,6	0,7	Allmänlitteratur
Lars Danielsson (51), Patrik Hultberg (25), Lena Maria Nordstrand (24)	Kommunlitteratursfären	7,6	0,7	

Anna-Lena Hultberg (51), Lars Danielsson (49)	Bokförlaget Hegas Kommunlitteratur	4,1 3,5	-0,2 0,0	Barnböcker Facklitteratur
Christina Sejte	Symposion	4,6	0,0	Allmänlitteratur
Johan Lindblad (73), Norstedts Förlagsgr. (27)	Kakao Förlag	7,1	0,0	Facklitteratur
Politiken och Idéernas Arena i Stockholm	Bokförlaget Atlas	6,5	-0,5	Allmänlitteratur
Anders Ekberg	Bokförlaget Arena ¹³	6,4	-2,5	Allmänlitteratur
Marie Arvinus	Arvinus Förlag ⁷	6,3	-0,3	Facklitteratur
...	Bokförlaget Daidalos	6,0	0,6	Allmänlitteratur
Familjen Åkerlund	Artos Bokförlag	5,8	1,3	Facklitteratur
Fanny Bergenström (50), Roberto Jequier (50)	Trio Förlag & Produktion	5,7	1,1	Facklitteratur
Byggentreprenörerna	Byggförlaget	5,7	2,5	Facklitteratur
Svante Weyler, Hr Ferdinand	Svante Weyler Bokförlag	5,5	-0,5	Allmänlitteratur
Magnus Nygren	Nygren och Nygren	5,4	-0,1	Bokproduktion
Interskol AB	Interskol Förlag	5,4	1,1	Läromedel
Göte Johansson	Läsförlaget Göte Johansson	5,3	-0,1	Allmänlitteratur
Familjen Wahlén	Bokförlaget Settern	5,1	0,4	Allmänlitteratur
...	Allt om Hobby ⁷	5,0	-1,0	Facklitteratur
New Wave Group	Kosta Förlag	5,0	-2,9	Facklitteratur
Anna Bengtsson och Ola Wallin	Ersatz	4,8	0,2	Allmänlitteratur
Agneta Back Östman	Excellent Förlag	4,7	0,8	Facklitteratur
...	Isaberg Förlag	4,6	0,1	Allmänlitteratur
Pietro Maglio (50), Lars Sundh (50)	Modernista	4,6	0,1	Allmänlitteratur
...	Gospel Media	4,4	0,7	Religiös litteratur
Matias Larsson och Lars Wierup	Reporto Publishing	3,9	0,9	Facklitteratur
Rohport Holdings	Three Doctors	3,9	-0,3	Medicinsk litt.
Stefan Lindström (50), Eelika Maranik (50)	Stevali Production	3,9	0,2	Bokproduktion

Joakim Sunesson	Semnos Förlag	3,7	0,3	Religiös litt.
Ordfront Förlag (50), Lars Brahme (25), Mattias Lindgren (25)	Ordfront Ljud	3,6	0,4	Ljudböcker
Läsförlaget (50), Piratförlaget (50)	Bästsäljarna	3,4	0,1	Bokförsäljning
...	Grenadine Bokförlag	3,3	-0,3	Facklitteratur
Lantz International	Hallgren & Fallgren Studieförlag ⁷	3,3	0,1	Läromedel
Örjan Gerhardsson, Krister Gerhardsson	Novapress	3,2	0,2	Allmänlitteratur
Lennart & Philip Sane AB	Lennart Sane Agency	3,1	0,7	Litterär agentur
Lennart Sane Agency (50), Hästhagen Töregård (50)	Ulf Töregård Agency	3,1	1,3	Litterär agentur
David Stansvik	Bokförlaget Nya Doxa	3,1	0,0	Allmänlitteratur
Jonas Ellerström	Ellerströms Förlag	3,0	0,3	Allmänlitteratur
Familjen Gidlund	Gidlunds Förlag	3,0	-0,1	Allmänlitteratur
Styrbjörn Gustafsson	Tranan och Trasten	3,0	-0,1	Allmänlitteratur

Källa: Årsredovisningar.

Anm.: Detaljhandelsföretag är medtagna endast i de fall de tillhör företag med förlagsverksamhet. Uppgifterna avser det verksamhetsår som till minst sju månader infallit under 2010.

* Resultat efter finansiella poster.

1 De ekonomiska uppgifterna avser koncernens/sfärens sammanlagda verksamhet på bokmarknaden i Sverige exklusive koncernelimineringar.

2 Sanoma förvärvade Bonnier Utbildning hösten 2011 och förlagets namn ändrades till Sanoma Utbildning.

3 De ekonomiska uppgifterna avser affärsområdet "Books" inom Forma Publishing Group. Resultatet avser rörelseresultat.

4 Stabenfeldts totala intäkter och resultat efter finansiella poster uppgick till 63,3 respektive 8,7 mkr.

5 Egmont Kärnans totala intäkter och resultat efter finansiella poster uppgick till 526,8 respektive 37,0 mkr. Bokförlagsverksamheten särredovisas inte.

6 Harlequins totala intäkter och resultat efter finansiella poster uppgick till 167,5 respektive 32,0 mkr.

7 De ekonomiska uppgifterna avser 2009 (07) – 2010 (06).

8 Adlibris förvärvade Företagslitteratur hösten 2011.

9 De ekonomiska uppgifterna omfattar även konferens- och seminarieverksamhet samt utbildning.

10 De ekonomiska uppgifterna avser 2010 (07) – 2011 (06).

11 Atlantis ägs av Svenska Litteratursällskapet (30), Kjell och Märta Beijers stiftelse (20), Niilo Helanders stiftelse (20), Föreningen Konstsamfundet (15), Söderström & Co (15).

12 De ekonomiska uppgifterna avser 2009 (05) – 2010 (06).

13 De ekonomiska uppgifterna avser 2009 (05) – 2010 (04).

Tabell 2 Statligt litteratur- och distributionsstöd¹ 1986/87–2008 (miljoner kronor)

	86/87	91/92	95/96 ²	1998	2000	2002	2004	2005	2006	2007	2008
Löpande pris	25,9	31,2	42,2	31,3	49,8	44,0	39,6	39,0	36,6	38,1	41,3
Fast pris	46,6	40,4	49,8	36,6	57,4	48,5	42,6	41,8	38,7	39,4	41,3

Källa: Statens kulturråd, *Kulturen i siffror* 2003:7, 2004, Kulturrådets årsredovisningar, 2004–2008 (bearbetning).

1 I litteraturstödet infördes 1999 ett utökat ansvar för att sprida den statsbidragsstödda litteraturen och titlar som får litteraturstöd distribueras sedan 1999 till landets huvudbibliotek. Förlagen får ersättning, distributionsstöd, för de exemplar som distribueras på detta sätt.

2 Avser 18 månader.

Tabell 3 I Nationalbibliografin registrerade böcker och broschyrer efter kategori 1985–2010 (antal titlar)

	Skönlitteratur	Barn/ungdom	Facklitteratur	Totalt	Därav nya verk
1985	2 069	706	6 882	9 657	7 956
1990	2 347	1 080	8 607	12 034	10 166
1996	1 904	996	10 595	13 496	11 348
2000	1 880	1 205	7 891	10 976	8 872
2002	1 929	1 090	7 073	10 092	8 062
2004 ¹	2 924	1 652	13 107	17 683	15 240
2006	2 449	1 556	17 760	21 765	19 247
2007	2 629	1 677	18 479	22 785	20 228
2008	3 111	1 659	21 412	26 182	23 162
2009	2 641	1 490	15 698	19 829	17 505
2010	3 186	1 719	16 726	21 631	18 817

Källa: Kungliga bibliotekets databas, Libris.

Anm.: Med bok avses publikationer med fler än 48 sidor. Inkluderat i tabellen är även broschyrer som överstiger 16 sidor. Den lägre nivån från och med 2000 beror till viss del på en eftersläpning i registreringen. Statistiken avser redovisade publikationer under ett år, inte den exakta svenska bokutgivningen under året.

1 Uppgifterna från och med 2004 omfattar ett större antal ej tidigare redovisade delar i rapportserier etc. Därför är siffrorna betydligt högre än tidigare år. Ökningen är särskilt markant inom olika facklitteraturområden.

Tabell 4 Utgivna titlar samt totalt antal tryckta och sålda volymer av nya titlar 1986/87–2010

	Nya titlar och nya upplagor ¹	Tryckta volymer (1 000-tal)	Sålda volymer (1 000-tal)
1986/87	3 101	27 986	17 551
1990/91	3 303	28 849	17 550
1996	3 416	22 633	14 068
2000	3 588	27 570	17 682
2001	3 303	27 651	17 831
2002	3 476	29 122	19 184
2003	4 030	34 796	22 232
2004	4 219	34 117	21 915
2005	4 347	34 541	21 886
2006	4 178	34 192	22 730
2007	4 708	39 838	27 752
2008	4 459	34 271	22 878
2009	4 301	29 391	20 238
2010	4 074	30 857	21 347

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010.

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

¹ Med nya upplagor menas tidigare utgivna titlar som utgivits i ny upplaga.

Tabell 5 Utgivna titlar efter litteraturkategori 1986/87–2010 (antal)

	86/87	91/92	1996	2000	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Skönlitteratur</i>											
Summa original	796	759	655	664	619	622	644	652	618	539	479
- Svensk	319	312	285	270	262	246	268	256	270	253	237
- Översatt	381	373	300	335	298	326	334	367	306	256	205
- Lyrik/dramatik	96	74	70	59	59	50	42	29	42	30	37
Återutgivning	437	475	462	507	610	650	589	717	552	465	439
Summa	1233	1234	1117	1171	1229	1272	1233	1369	1170	1004	918
<i>Barn- och ungdom</i>											
Original	580	651	626	854	635	979	876	927	828	803	784
Återutgivning	105	121	95	194	146	199	205	217	178	195	108
Summa	685	772	721	1048	781	1178	1081	1144	1006	998	892
<i>Facklitteratur</i>											
Original	1069	1108	1363	1180	1207	1374	1366	1472	1421	1335	1186
Uppslagsverk ¹	23	3	60	41	45	43	19	19	19	–	–
Återutgivning	91	99	155	148	132	184	215	170	249	200	199
Summa	1183	1210	1578	1369	1384	1601	1600	1661	1689	1535	1385
<i>Annan litteratur</i>											
E-böcker	–	–	–	–	–	–	5	53	57	225	469
Ljudböcker	–	–	–	–	82	168	264	481	537	539	410
Totalt	3101	3216	3416	3588	3476	4219	4178	4708	4459	4301	4074

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

¹ Från och med 2009 redovisas uppslagsverk under Facklitteratur, original.

Tabell 6 Tryckta volymer efter litteraturkategori 1986/87–2010 (tusental)

	86/87	91/92	1996	2000	2002	2004 ¹	2006	2008	2009	2010
<i>Skönlitteratur</i>										
Summa original	5590	6026	4608	5692	5680	6587	6472	5549	5054	4715
- Svensk	1840	2515	2135	2224	2762	3169	3438	3342	2917	2904
- Översatt	3565	3354	2280	3331	2769	3253	2799	2081	2090	1738
- Lyrik/dramatik	185	157	192	137	149	165	234	126	47	73
Återutgivning	6971	6037	4911	6400	9104	8727	9913	10183	8030	8507
Summa	12561	12063	9519	12092	14784	15313	16385	15733	13083	13221
<i>Barn/ungdom</i>										
Original	6335	6577	4374	6293	3856	6768	5716	4971	4713	5642
Återutgivning	982	802	715	1319	1048	1346	1204	889	1048	1509
Summa	7317	7379	5089	7611	4904	8114	6920	5859	5761	7151
<i>Facklitteratur</i>										
Original	7019	7298	6489	6526	7528	8436	7811	8602	7656	7362
Återutgivning	722	655	908	1043	1122	1558	1776	2660	1752	2153
Summa	7741	7953	7397	7569	8650	9994	9587	11262	9408	9515
<i>Annan litteratur</i>										
E-utgivning	–	–	118	35	6	62	3	49	–	–
Ljudböcker	–	–	–	–	461	696	1300	1417	1138	970
Uppslagsverk	367	45	627	298	322	222	163	100	–	–
Totalt	27986	27440	22750	27605	29127	34401	34358	34420	29391	30857

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

¹ Från och med 2003 ingår fler förlag än tidigare i underlaget.

Tabell 7 Tryckta och sålda volymer per utgiven titel samt andel sålda volymer 1986/87–2010 (antal och procent)

	Tryckta volymer per titel (1000-tal)	Sålda volymer per titel (1000-tal)	Såld andel av tryckt upplaga (%)
1986/87	9,0	5,7	63
1990/91	8,7	5,3	61
1996	6,6	4,1	62
2000	7,7	4,9	64
2001	8,4	5,4	64
2002	8,3	5,5	66
2003	8,6	5,5	64
2004	8,1	5,2	64
2005	7,9	5,0	63
2006	8,2	5,4	66
2007	8,9	5,9	70
2008	8,2	5,1	67
2009	7,7	4,7	69
2010	9,1	5,2	69

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

Tabell 8 Bokförsäljning 1986/87–2010 (miljoner exemplar)

	Nyutgivna	Övriga	Totalt
1986/87	17,6	12,5	30,1
1990/91	17,6	16,1	33,7
1996	14,1	13,3	27,4
2000	17,7	14,7	32,4
2001	17,9	16,9	34,8
2002	19,2	16,4	35,6
2003	22,2	20,2	42,4
2004	22,0	17,6	39,6
2005	21,9	18,7	40,6
2006	22,7	18,7	41,4
2007	27,8	17,8	45,6
2008	22,9	17,7	40,6
2009	20,2	18,3	38,5
2010	21,3	18,6	39,9

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

Tabell 9 Försäljning av allmänlitteratur¹ 1986/87–2010 (miljoner kronor)

	Löpande pris	Fast pris i 2010 års prisnivå
1986/87	1 174,6	2 134,4
1990/91	1 488,0	1 987,4
1996	1 675,5	1 986,1
2000	1 804,0	2 099,9
2001	1 972,3	2 240,8
2002	2 145,0	2 386,1
2003	2 392,4	2 610,6
2004	2 362,2	2 567,5
2005	2 390,2	2 586,8
2006	2 503,5	2 673,0
2007	2 547,2	2 660,7
2008	2 319,7	2 349,1
2009	2 225,1	2 246,2
2010 ²	1 894,2	1 894,2

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknads litteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

¹ Inklusive realisationsförsäljning.

² Siffrorna från och med 2010 är inte jämförbara med föregående år. Till skillnad från föregående år ingår försäljning *till* bokklubb, mot tidigare *från* bokklubb. Från och med 2010 redovisas allt i nettointäkter, försäljning till återförsäljare såväl som direktförsäljning till konsument. Fram till och med 2009 redovisades nettointäkter vid försäljning till återförsäljare och konsumentpriser vid direktförsäljning.

Tabell 10 Försäljning efter litteraturkategori 1986/87–2010 (miljoner kronor)

	Skön- litteratur	Barn- och ungdom	Fack- litteratur	E-utgivning	Ljudböcker	Uppslags- verk
1986/87	525,2	116,4	389,7	–	–	80,5
1991/92	676,8	211,2	555	–	–	35,9
1996	644,7	222,5	581,4	–	–	85,6
2000	716,7	230	654,9	–	–	56,4
2002	871,8	265	691,5	–	76	49
2004	859,7	390,3	751,5	–	96,4	46,1
2006	904,2	362,7	825,1	–	185,2	43,9
2007	943,3	345,7	843,6	0,3	195,8	51,1
2008	806,7	302,6	865,7	0,6	185,2	27,2
2009	765,2	321,3	868,1	0,8	162,7	–
2010 ¹	554,4	349,1	864,5	3,4	122,8	–

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

¹ Siffrorna från och med 2010 är inte jämförbara med föregående år. Till skillnad från föregående år ingår försäljning *till* bokklubb, mot tidigare *från* bokklubb. Från och med 2010 redovisas allt i nettointäkter, försäljning till återförsäljare såväl som direktförsäljning till konsument. Fram till och med 2009 redovisades nettointäkter vid försäljning till återförsäljare och konsumentpriser vid direktförsäljning.

Tabell 11 Försäljning av pocketböcker 1986/87–2010

	Försäljningsvärde totalt (mkr)	Försäljningsvärde nya titlar/utgåvor (mkr)	Antal sålda volymer ny utgivning (tusental)
1986/87	53,1	31,6	2 330
1990/91	55,8	28,7	1 398
1994	53,8	30,4	1 518
1996	54,5	30,3	1 534
1998	75,7	44,5	2 027
2000	112,0	68,9	3 313
2001	155,4	102,1	4 491
2002	188,1	113,2	5 461
2003	222,5	130,4	5 986
2004	212,6	127,1	5 678
2005	221,5	135,4	6 101
2006	236,9	140,7	6 715
2007	268,2	168,2	8 897
2008	258,7	157,9	7 286
2009	255,7	146,5	6 317
2010 ¹	252,5	161,4	7 037

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

¹ Siffrorna från och med 2010 är inte jämförbara med föregående år. Från och med 2010 ingår realisationsförsäljning och till skillnad från föregående år ingår försäljning *till* bokklubb, mot tidigare *från* bokklubb. Från och med 2010 redovisas allt i nettointäkter, försäljning till återförsäljare såväl som direktförsäljning till konsument. Fram till och med 2009 redovisades nettointäkter från försäljning till återförsäljare och konsumentpriser vid direktförsäljning.

Tabell 12 Försäljning av ljudböcker 2002–2010

	Försäljning totalt (mkr)	Försäljning nya titlar/utgåvor (mkr)	Sålda volymer ¹ ny utgivning (tusental)	Sålda volymer ny utgivning/titel (tusental)
2002	76,0	55,7	303	3,7
2003 ²	79,0	53,2	664	6,1
2004	96,4	70,7	470	2,8
2005	154,5	112,4	778	4,1
2006	185,2	133,8	967	3,7
2007	195,8	139,9	882 (37)	1,8
2008	185,2	135,3	1 003 (49)	1,9
2009	162,7	119,4	846 (68)	1,6
2010 ³	122,8	86,3	786 (68)	1,9

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 2002–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte.

1 Varav antalet nedladdningsbara/strömmade anges inom parentes.

2 2003 års siffror påverkas av ett stort antal lågprissatta ljudböcker.

3 Siffrorna från och med 2010 är inte jämförbara med föregående år. Från och med 2010 ingår realisationsförsäljning och till skillnad från föregående år ingår försäljning *till* bokklubb, mot tidigare *från* bokklubb. Från och med 2010 redovisas allt i nettointäkter, försäljning till återförsäljare såväl som direktförsäljning till konsument. Fram till och med 2009 redovisades nettointäkter från försäljning till återförsäljare och konsumentpriser vid direktförsäljning.

Tabell 13 Nettoförsäljning¹ till återförsäljare efter försäljningskanal 1986/87–2010 (procent och miljoner kronor)

	86/87	91/92	1996	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
Bokhandel ^{2 3}	60	51	47	42	44	45	45	37		35
Internetbokhan. ³	–	–	–	–	–	–	–	18	67 ⁶	20
Varuhus	14	12	11	14	17	15	16	14		14
Bokklubbar ⁴	–	18	18	17	16	14	13	11	11	11
Grossister	–	–	–	9	9	12	14	10	–	–
Bibliotek ⁵	13	9	7	6	5	4	4	4	–	–
Grossister inkl. Bibliotekstjänst	–	–	–	–	–	–	–	–	14	14
Presam	3	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Pocketgrossisten SM-distr. m.fl.	–	–	2	–	–	–	–	–	–	–
Övriga	10	9	14	11	9	9	7	7	8	5
Totalt	100	100	99	100	100	100	100	100	100	100
Löpande pris	587	961	1 022	1 239	1 619	1 721	1 861	1 808	1 755	1 719
Fast pris ⁷	1 067	1 255	1 211	1 442	1 801	1 871	1 987	1 831	1 772	1 719

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

1 Nettoförsäljning är summan av leveranser minus returer.

2 Från och med 2000 redovisas Seelig under Grossister och därmed ligger samtliga grossister i samma kategori, tidigare redovisades Seelig under bokhandel.

3 Till och med 2006 redovisades internetbokhandel i "Bokhandel".

4 Försäljningen till bokklubbar ingick tidigare ej i statistiken som försäljning till återförsäljare.

5 Avser försäljning till Bibliotekstjänst, dvs. ej bibliotekens totala inköp.

6 Redovisades enbart som total för bokhandel, internetbokhandel och varuhus 2009.

7 Fast pris i 2010 års prinsnivå.

Tabell 14 Nettoförsäljning¹ av direktsåld litteratur efter försäljningskanal 1986/87-2010 (procent och miljoner kronor)

	Försäljningskanal				Värde totalt	
	Bokklubbar	Hem, postorder	Övrigt ²	Totalt	Löpande pris	Fast pris ³
1986/87	72	19	9	100	546	992
1991/92	75	19	6	100	694	906
1996	75	17	8	100	698	827
2000	73	17	11	100	766	892
2002	78	9	13	100	751	835
2004	79	8	13	100	866	941
2006	75	11	14	100	868	927
2007	69	14	17	100	816	852
2008	70	13	17	100	706	715
2009	73	10	17	100	633	639
2010	72	11	17	100	619	619

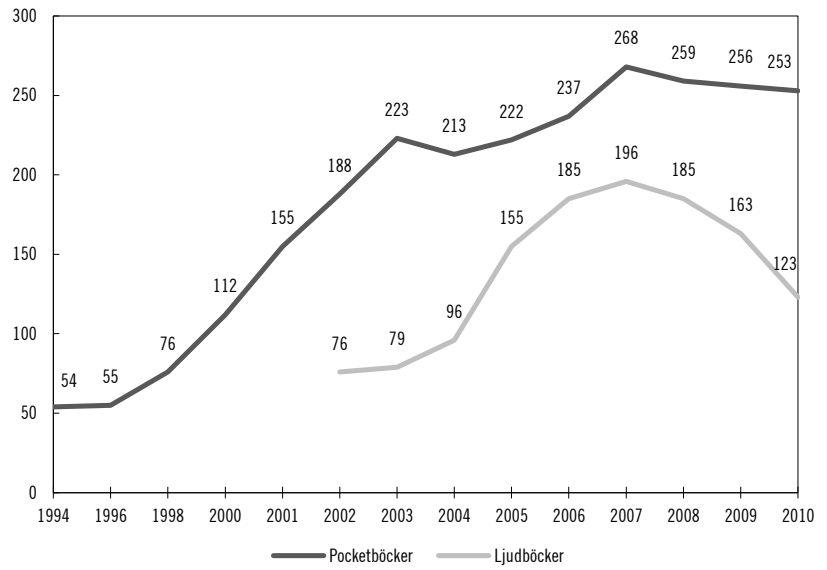
Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1986/87–2010 (bearbetning).

Anm.: Tabellen innefattar endast litteratur utgiven av förlag som är anslutna till Svenska Förläggareföreningen, vilka står för ca 70 procent av den totala bokförsäljningen i Sverige. Vidare omfattar den endast allmänlitteratur, dvs. läroböcker och massmarknadslitteratur ingår inte. E-böcker redovisas fr.o.m. 2006, ljudböcker fr.o.m. 2002.

1 Nettoförsäljning är summan av leveranser minus returer. Redovisas i konsumentvärde.

2 Storkonsumenter som myndigheter, företag, institutioner m.m.

3 Fast pris i 2010 års prisnivå.

Diagram 1 Försäljning av pocketböcker och ljudböcker 1994–2010 (miljoner kronor)

Källa: Svenska Förläggareföreningens branschstatistik 1994–2010 (bearbetning).

Anm.: Försäljningsvärdet 2010 är inte jämförbart med föregående år.